

יום פטירת רבי עקיבא

מים ראשונים: פיוט מרכזי שהשתלב בתפילת יום הכיפורים בחלק מקהילות ישראל הוא הפיוט "אלה אזכרה" על עשרה הרוגי מלכות.¹ הפיוט שמחברו לא ידוע, מבוסס על מדרש "אלה אזכרה" שנדפס באוצר המדרשים (אייזנשטיין).² דמות מרכזית ברשימת העשרה היא ר' עקיבא שתמך כידוע במרד בר כוכבא וכנראה נהרג ע"י הרומאים בעקבות כשלון מרד זה. עפ"י מסורת מדרשים מאוחרים, ר' עקיבא נפטר ביום כיפור וזו אולי סיבה נוספת לאמירת פיוט זה ביום הכיפורים. למדרש/סיפור שלהלן על פטירת ר' עקיבא יש מספר נוסחים. נראה שתחילתו בגמרא עירובין כא ע"ב בסיפור על הקפדת נטילת ידיים של ר' עקיבא כשהיה כלוא בבית הסוהר. משם נראה שהתגלגל למדרשים על מותו של ר' עקיבא (שברור שלא יצא חי מבית הסוהר) ובהם מדרש משלי פרק ט, המדרש הגדול פרשת פנחס, ומשם אולי למדרש אגדה בובר פרשת אמור (שמוסיף את סיפור אשת טיטוס שסייעה לר' עקיבא בבית הסוהר), למדרש אזכרה ולילקוט שמעוני שבו נתמקד להלן – בשני הדפים הראשונים. הבחירה בנוסח ילקוט שמעוני היא משום שהוא ממקם את פטירתו של ר' עקיבא ביום כיפור (כך גם במדרש אגדה בובר). אך לכל מדרש הנופך והתוספת שלו ולפיכך ערכנו אותם בנספח לגיליון זה (עמודים 3-5) לנוחיות הרוצים להעמיק חקר בסיפור זה וגלגולו.

ילקוט שמעוני משלי רמז תתקמד - פטירת רבי עקיבא

מעשה היה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים ור' יהושע הגרסי היה תלמידו ומשמשו.³ ערב יום הכיפורים נפטר ממנו והלך לביתו. בא אליהו ז"ל ועמד על פתח ביתו אמר ליה: שלום עליך רבי, אמר ליה: שלום עליך רבי ומרי. אמר ליה: כלום אתה צריך? אמר לו: ומי אתה? אמר ליה: כהן אני ובאתי להגיד לך שרבי עקיבא מת בבית האסורים.⁴ מיד הלכו שניהם לבית האסורין ומצאו פתח שער בית האסורין פתוח ושר בית הסוהר היה ישן וכל האסורים היו ישנים והשכיבו את ר' עקיבא על המטה ויצאו. מיד נטפל אליהו ז"ל ונטלו על כתפיו, וכשראה רבי יהושע כך אי"ל לאליהו ז"ל: רבי, והלא אמש אמרת לי שכהן היית וכהן אסור לטמא במת! אמר לו: דייך ר' יהושע בני, חס ושלום, שאין טומאה בתלמידי חכמים ואף בתלמידיהם.⁵ והיו מוליכים אותו כל הלילה עד שהגיעו לאנטיפרס של קוצרין.⁶ כיון שהגיעו לשם, עלו שלש מעלות וירדו שלש מעלות ונפתח המערה לפנייהם וראו שם כסא וספסל ושלחן ומנורה.⁷ והשכיבו את ר' עקיבא על המטה ויצאו, וכיון שיצאו נסתמה המערה ודלקה הנר על מנורה. וכשראה אליהו כך פתח ואמר: אשריכם

¹ הפיוט קנה שביתה במרבית קהילות ישראל, אבל לא בכלן ביום הכיפורים דווקא. למידע כללי ראו [אלה אזכרה](#) בויקיפדיה. ראו גם [באתר הספרייה הלאומית](#) (אתר הפיוט והתפילה) ביצוע שירי של הפיוט במגוון רחב של עדות שונות. פיוט מקביל אגב הוא "ארזי הלבנון אדירי התורה" שיש שאומרים אותו בקינות (מי שאומרים את "אלה אזכרה" ביום כיפור).

² מדרש שמצידו נשען על הפסוק בתהלים מב ה שנראה עוד להלן. המדרש זמין לכל מי שיש לו את פרויקט השר"ת וגם באתרים מסוימים ברשת כגון [אתר ספריא](#).

³ מקורות רבים יש לנו על שהותו של ר' עקיבא בבית הסוהר טרם שהוצא להורג או שמת, כולל פסיקת הלכות חשובות. כניסתו הייתה עפ"י גמרא ברכות סא אחרי הוויכוח עם פפוס בן יהודה ומשל השועל והדגים. ראו בגמרא פסחים קיב ע"א איך ר' שמעון בר יוחאי כופה על ר"ע ללמדו תורה כשהיה בבית הסוהר. ובגמרא יבמות קח ע"ב בדיני אישות, ובגמרא סנהדרין יב ע"א מעבר ר' עקיבא "שלוש שנים זו אחר זו" והוא בבית הסוהר. ואולי מרתק מכולם בירושלמי יבמות יב ה איך ר' יוחנן הסנדלר מתחפש לרוכל ומתקשר מבחוץ עם ר' עקיבא שכלוא בבית הסוהר, בדיני חליצה. ראו איך בהוספת וא"ו אחת קטנה משנה שם הירושלמי את נוסח המשנה וקובע: "בבית האסורים היה מעשה. ולבית האסורים בא המעשה".

⁴ כאן נשמע כאילו מת ר' עקיבא בחולשה או בחולי בבית האסורים, אבל במקורות אחרים מובא שלא סתם "מת" אלא בייסורים קשים (ובמדרש הגדול "שנשחט"). ראו בגמרא ברכות סא ע"ב: "בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים. אמרו לו תלמידיו: רבינו, עד כאן? אמר להם: כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך - אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי: מתי יבא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו? היה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד. יצתה בת קול ואמרה: אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך באחד". ומלאכי השרת שם, כמו משה בגמרא מנחות כט ע"ב, שואלים: "זו תורה וזו שכרה?"

⁵ ראו דברינו [אין טומאה לצדיקים](#) בדפים המיוחדים, שם הרחבנו בנושא זה שקשור גם לפטירתו של ר' יהודה הנשיא. שם שהקבורה הייתה ברוב עם ובגלוי, הנימוק הוא כבוד הנפטר והתורה שלמד ולימד. כאן, שהכל בסתר ובחשאי, מסבירים תוספות בגמרא בבא מציעא קיב ע"ב שהפטור היה משום שהיה זה דין מת מצוה: "לפי שהיו יראים לקברו שהיה מהרוגי מלכות".

⁶ לא מצאנו פירוש למקום זה וכל היודע דבר אודותיו, אנא יחיש שמועתו הטובה אלינו. ראו שם המקום מקבילה במדרש משלי (בובר) פרק ט וכן בנוסח שבמדרש הגדול: "טרפילון של קסרין". ובמדרש אגדה בובר "אפריון של קיסר".

⁷ ראו מוטיב דומה בקבורת אהרון, מדרש ילמדנו פרשת חקת: "נכנסו למערה וראו מטה מוצעת ומנורה דולקת ומלאכי השרת עומדין עליה וכו'", בדברינו [מות אהרון](#) בפרשת חוקת. מנורת אהרון האירה מבית המקדש ומנורת ר' עקיבא מבית המדרש.

צדיקים ואשריכם עמלי תורה ואשריכם יראי אלהים שגנוז וטמון לכם ומשומר לכם מקום בגן עדן לעתיד לבא. אשריך רבי עקיבא שנמצא לך מלון ערב בשעת מיתתך, לכך נאמר: "אף ערכה שולחנה" (משלי ט ב).⁸ א"ר ירמיה: בוא וראה כמה גדול כבוד התורה, שלא דיין לחכמים שהיא עורכת שולחן לפניהם, אלא שהיא מוספת להם חכמה על חכמתם. זהו שכתוב: "תן לחכם ויחכם עוד" (משלי ט ט) - שמתוך שעוסק בדברי תורה היא מוספת לו יראת ה', שנאמר: "תחלת חקמה יראת ה' ודעת קדושים בינה" (שם שם ו) - אלו בעלי גמרא שבשעה שיושבים ומבינים כל דבר ודבר הם דומים למלאכים שנקראו קדושים, שנאמר: "לקדושים אשר בארץ הקה והאדירי כל חפציכם" (תהלים טז ג).⁹

תהלים פרק מב פסוקים א-ו – מדמעה לרינה ומיום צום לתודה ושמחה

למנצח משפיל לבני קרח: כאיל תערג על אפיקי מים פן נפשי תערג אליך אלהים: צמאה נפשי לאלהים לאיל חי מתי אבוא ואראה פני אלהים: היתה לי דמעי לחם יומם ולילה באמר אלי כל היום איך אלקיך: אלה אצפחה ואשפכה עלי נפשי כי אעבר בסף אדדם עד בית אלהים בקול רנה ותודה המון חוגג: מה תשתחחחי נפשי ותהמי עלי הוחילי לאלהים כי עוד אודנו ישועות פניו.¹⁰

ותטיב לנו החתימה

מחלקי המים¹¹

מים אחרונים: כבר הרעישו דרשנים עולמות על מיתתו של רבי עקיבא ביום כיפור דווקא ולא באנו לחדש רק להציף מוטיב זה ליום הקדוש. ראו שר"ת ציץ אליעזר הקדמה, דרשה ליום כיפור שמבקש לחבר את סיפור מותו של ר' עקיבא ביום כיפור להתחלת תפילת כל נדרי, ואלה דבריו: "אפשר לומר שהתחלת קדושת היום עם אמירת הפסוק: "אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה" בא לרמז ולהזכיר בזה את מה שקרה ביום זה עם רבי עקיבא, כאשר שסופי התיבות של פסוק זה אותיותיו באמת עקיבה.¹²

⁸ בשל פסוק זה מספר משלי, מצוטט סיפור פטירת ר' עקיבא בילקוט שמעוני על ספר משלי פרק ט וכך גם במקבילה במדרש משלי (בובר) פרק ט (המדרש הגדול ממקם את הסיפור בפרשת פנחס ומדרש אגדה בובר בפרשת אמור בגלל אליהו שהיה כהן ונטמא). צמד הפסוקים הפותחים את הפרק: "חכמות בנתה ביתה חצבה עמדיה שבעה: טבחה טבחה מסכה יינה אף ערכה שלחנה", מוטיב עריכת השולחן (או שמא השולחן הערוך) בפרט, נדרשים על החכמה והתורה שהיא ביסוד בריאת העולם (סנהדרין לח ע"א, ויקרא רבה פרשה יא – שבעה ספרי תורה). במותו מתחבר ר' עקיבא ליסוד או שמא סוד התורה שלמד ולימד שהיא בתשתית העולם. נראה שיש כאן גם אמירה ברורה כלפי שלטונות רומא הכוחניים בעולם הזה. ראו את המשך פרק ט בספר משלי שעובר מהחכמה והבינה אל "אשת כסילות המיה פתיית" שיושבת בפתח ביתה "על פסא מרמי קרת" ומפתה את עוברי האורח: מי פתי יסר הגה" ומציעה להם: "מים גנובים ולחם סתרים".

⁹ ר' ירמיה מסכם את הסיפור על פטירת ר' עקיבא, אולי בדרשה משלו אחרי שהקריא את הסיפור לקהל שומעיו. הוא ממשיך בפסוקים ממשלי פרק ט בשבח חכמת התורה ולומדיה אבל כשהוא מגיע לפסוק יא החותם את קטע החכמה: "כי בי ירבו ימך ויוסיפו לך שנות חיים" (לאחריו מתחיל הקטע של "אשת כסילות הומיה") הוא לא מצטט אותו, אלא פונה לפסוק מספר תהלים: "לקדושים אשר בארץ הקה וכו' " ודורש אותו על הדמיון של תלמידי החכמים למלאכים שנקראים קדושים. אמנם אין מקשים על המדרש ולכל דרשן דרכו שלו. אבל נראה שר' ירמיה נמנע במתכוון מלצטט פסוק זה שכפשוטו מדבר על חיים בעולם הזה – מה שלא זכה ר' עקיבא. אך אנו נוסיף גם נוסיף את הפסוק הנפלא הזה שנכנס אחר כבוד גם למחזור התפילה בחתימת חזרת שליח הציבור של מוסף: "ונאמר: כי בי ירבו ימך ויוסיפו לך שנות חיים" - לחיים טובים תכתבנו אלהים חיים, כתבנו בספר החיים, ככתוב: ואתם הדבקים בה' אלוהיכם חיים כולם היום".

¹⁰ מקור "אלה אזכרה" הוא בפסוקים אלה מפרק מב בספר תהלים ובראשם פסוק ה: "אלה אצפחה ואשפכה עלי נפשי וכו' ". המדרשים שהבאנו והפיט אלה אזכרה נשענים על מקור זה וכבר קדם להם מדרש איכה רבה המקונן על החורבן. ראו איכה רבה פרשה א סימן נב: "אלה אזכרה, לשעבר הייתי עולה בצלו של הקב"ה ועכשיו בצלן של מלכיות". ובפתיחתא כה שם: "מה אעשה שעונותי גרמו לי ונביאי השקר שהיו בתוכי שהתעו אותי מדרך חיים לדרך המות, לכך נאמר: אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי וגו' ". ומכאן מנהג קהילות בישראל לקרוא את הפיט אלה אזכרה במסגרת קינות תשעה באב. אבל מקריאה של רצף הפסוקים בתחילת פרק מב בתהלים אפשר שעולה תמונה שונה המתאימה לימינו. **בני קרח** (ראו דברינו עליהם בפרשת קרח) השכילו לחבר מזמור שכולו ערגה וגעגועים: "צמאה נפשי לאלהים לאיל חי מתי אבוא ואראה פני אלהים", "כאיל תערג על אפיקי מים פן נפשי תערג אליך אלהים". אמנם, ערגה וגעגועים לימים עברו וכפירוש רש"י שם את פסוק ה: "אלה אזכרה - את זאת אני זוכרת ונפשי משתפכת בזכרי עליית הרגלים שהייתי עוברת בגדודי בני אדם ומדדה עמהם עד בית אלהים". ורד"ק מפרש: "אלה אזכרה - כשאזכור עלות הרגל בשמחה אשפוך נפשי עלי". אבל ערגה וגעגועים אינם בהכרח קינה, הם גם יחול ותקווה. ראו תקווה זו בפסוק העוקב ל"אלה אזכרה" – "הוחילי לאלהים" שהפך בפיט ל"אוחילה לאל". "עוד אודנו" אומר המשורר ומפרש עמוס חכם בדעת מקרא: "עוד אבוא לפניו ואודה לו על ישועותיו". נראה לפיכך שמותר לדורנו לקרוא פסוקים אלה בראש מורם ולא בראש כפוף, בצמאון ולא בדכאון, בהמיה ולא בדמעה, בשמחה ולא בשחוח. ולפרש את הפסוק: "אלה אצפחה ואשפכה עלי נפשי כי אעבר בסף אדדם עד בית אלהים בקול רנה ותודה המון חוגג" כמעבר מצום יום כיפור אל חג הסוכות בו יתכנס עם ישראל "בקול רנה ותודה המון חוגג" ובהלל שלם 'שובר גגות' שמונה ימים, בבתי הכנסיות וברחבת הכותל המערבי שהם בבחינת "עד בית אלהים". וכפסוק ט בפרק מב שם: "יומים יצנה ה' חסדו ובלילה שירו עמי תפלה לאיל חיים". ראו דברינו **מכפור לכפות ומכסה לסוכות**.

¹¹ לרוויה גם ביום הכיפורים.

¹² ובארץ ישראל: תוספתא וירושלמי, אכן כתבו עקיבה ולא עקיבא, כמו שכתבו אבה לצד או במקום אבא.

נספח: למקורות הסיפור על פטירת ר' עקיבא

מסכת עירובין דף כא עמוד ב – הקפדת רבי עקיבא על נטילת ידיים

תנו רבנן: מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורין, והיה רבי יהושע הגרסי משרתו. בכל יום ויום היו מכניסין לו מים במדה. יום אחד מצאו שומר בית האסורין, אמר לו היום מימך מרובין, שמא לחתור בית האסורין אתה צריך! שפך חציין, ונתן לו חציין. כשבא אצל רבי עקיבא, אמר לו: יהושע, אין אתה יודע שזקן אני וחיי תלויין בחיך? סח לו כל אותו המאורע אמר לו: תן לי מים שאטול ידי. אמר לו: לשתות אין מגיעין ליטול ידיך מגיעין? אמר לו: מה אעשה שחייבים עליהן מיתה, מוטב אמות מיתת עצמי ולא אעבור על דעת חבירי. אמרו: לא טעם כלום עד שהביא לו מים ונטל ידיו. כששמעו חכמים בדבר, אמרו: מה בזקנותו כך - בילדותו על אחת כמה וכמה. ומה בבית האסורין כך - שלא בבית האסורין על אחת כמה וכמה.¹³

מדרש אזכרה - אוצר מדרשים (אייזנשטיין) עשרה הרוגי מלכות¹⁴

ואחריו הוציאו את רבי עקיבא בן יוסף הדורש כתרי אותיות ומגלה פנים בתורה כמו שנמסרו למשה מסיני.¹⁵ וכשהוציאוהו להריגה בא מכתב לקיסר שמלך ערביא מתפשט בארצו והיה נחוץ ללכת וצוה לחבוש את ר"ע בבית האסורין עד שישוב מן המלחמה. וכשבא מן המלחמה צוה להוציאו, וסרקו את בשרו במסרקות של ברזל, ובכל סריקה וסריקה שהיו סורקין היה אומר ר"ע: צדיק הוא ה' – "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט, אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא". יצתה בת קול ואמרה: אשריך ר' עקיבא שהיית צדיק וישר ויצאה נשמתך בצדיק וישר. וכשנפטר, בא אליהו הנביא זכור לטוב ונטלו על כתפו ונשאו חמש פרסאות, ופגע בו ר' יהושע הגרסי, א"ל: וכי אינך כהן? א"ל: גופו של צדיק אינו מטמא. והלך עמו ר' יהושע הגרסי עד שהגיע למערה אחת יפה מאד. וכיון שנכנסו שם, מצאו מטה יפה ונר דלוק.¹⁶ נטלו אליהו ז"ל דרך מראשותיו ור' יהושע דרך מרגלותיו והשכיבוהו על אותו מטה.¹⁷ והיו מלאכי השרת בוכים עליו שלשה ימים ושלושה לילות ואח"כ קברוהו באותה מערה. וביום שלמחרתו נטלו אליהו ז"ל והביאו בישיבה של מעלה לדרוש שם בכתרי אותיות והיו מתקבצות כל הנשמות של הצדיקים וחסידיהם לשמוע מדרשותיו.

מדרש אגדה (בובר) ויקרא כא א פרשת אמור – דמותה של אשת טיטוס

ומעשה היה ברבי עקיבא שתפסוהו וחבשוהו בבית האסורים והיה ר' יהושע הגרסי משמשו. פעם אחת יום הכיפורים היה ולקח רשות מר' עקיבא והלך לו לביתו. בא אליהו ז"ל ודפק על פתח הדלת, אמר לו: מי אתה? אמר לו: אליהו אני. אמר לו: מה תרצה? אמר לו: באתי להודיעך שרבי עקיבא רבך מת. מיד הלכו שניהם כל הלילה עד שהגיעו לבית האסורים, ומצאו הפתח פתוח ורב האסורים ישן וכל העם ישנים. באותה שעה הגיע אליהו אצל הפתח ונפתח הפתח. נתחזק אליהו ונטפל בו.¹⁸ אמר לו ר' יהושע: ולא כהן אתה?¹⁹ אמר לו: בני, אין טומאה לצדיקים ולא לחכמים. וכשיצאו מבית האסורים באו המלאכים לקראתם, והיו אומרים: "צדקת ה' עשה" (דברים לג כא),²⁰ והדרך מאירה לפניהם כזוהר הרקיע, כיון שהגיעו לאפריון של קיסר ירדו שלשה מדרגות, ועלו שלשה מדרגות ומצאו מערה שהיה בה מטה וכסא ומנורה, נתנהו על המטה והיו יוצאין.

¹³ נראה שמקור זה יכול להיחשב ראשוני ובסיס למדרשים שלהלן על מותו של ר' עקיבא, הגם שזה רק מרומז כאן. על רבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים יש מקורות רבים אחרים כפי שהערנו לעיל, וכאן בולט מוטיב המים שר"ע העדיף ליטול בהם את ידיו ולא לשתות – מה שאולי מתחיל להתקשר עם צום יום כיפור (ועם מותו ביום זה שמפתח במדרשים שלהלן). ראו ההקשר בקטע קודם שם בגמרא ל"דברי סופרים" שתיקנו נטילת ידיים) שהם חמורים מדברי תורה. בנוסף, זה המקור בו נזכר לראשונה ר' יהושע הגרסי כמשמשו של ר' עקיבא.

¹⁴ סדר המדרשים מכאן ואילך הוא שרירותי – אין בידינו מחקר המוכיח מי קדם למי ומי לקח ממי. מלבד אולי ילקוט שמעוני המאסך שהנחנו לסוף ועליו התמקדנו בסיפור עצמו לעיל.

¹⁵ ראו גמרא מנחות כט ב.

¹⁶ כאן נעדר השולחן שהוא פריט מרכזי במערה, ובשלו ממוקם מדרש זה להלן במדרש משלי ובילק"ש משלי פרק ט.

¹⁷ ראו דברים רבה יא י על מיתת משה והמלאכים שעומדים ופורסים מצעים למראשותיו ולמרגלותיו של משה.

¹⁸ התחיל לטפל בגופתו של ר' עקיבא.

¹⁹ עפ"י המסורת, אליהו שמזוהה עם פנחס, היה כהן. ראו בדברינו [קנאות אליהו מול קנאות פנחס](#) בפרשת פנחס. בשל כך, ממוקם מדרש זה בפרשת אמור הדנה בדיני הכהונה, כפי שגם נדרש במפורש בסוף המדרש.

²⁰ ראו ציטוט זה בפסוק של "חלקת מחוקק ספון", בברכת משה לגד בפרשת וזאת הברכה – שם נקבר משה.

נשא ר' יהושע את עניו וראה מטה אחרת נאה הימנה, באו לצאת ולא היה ר' יהושע מבקש לצאת.²¹ אמר לו (ר') יהושע (לאליהו): רבי, לא אצא מכאן עד שתודיעני למי זאת המטה. אמר לו: לאשתו של טיטוס הרשע, על כל הטובה שעשתה עם ר' עקיבא כשהיה חבוש בבית האסורים. וכשיצאו מן המערה נסתם פיהו והודו ושבתו למי שאמר והיה העולם.²²

וכשבאו,²³ אמר אליהו לר' יהושע הגרסי: לך אמור לחכמים שילמדו לתלמידיהם כי אין טומאה לצדיקים. ועל זה משה רבינו הזהיר לכהנים: "לנפש לא יטמא בעמיו" - אבל למת מצוה ולצדיקים ולחכמים אין להם טומאה.²⁴

מדרש משלי (בובר) פרק ט פסוק ב – השולחן הערוך

"אף ערכה שולחנה" (משלי ט ב) - מעשה ברי' עקיבה שהיה חבוש בבית האסורים ור' יהושע הגרסי תלמידו היה משמשו. ערב יום טוב נפטר ממנו והלך לביתו.²⁵ בא אליהו ועמד על פתח ביתו, א"ל: שלום עליך רבי. א"ל: שלום עליך רבי ומורי. א"ל (ר' יהושע לאליהו): כלום אתה צריך?²⁶ א"ל: כהן אני ובאתי להגיד לך שרי"ע מת בבית האסורים. מיד הלכו שניהם לבית האסורים ומצאו פתח שער בית האסורים פתוח ושר בית הסוהר היה ישן, וכל העם שהיו בבית האסורים היו ישנים. והשכיבו את ר"ע על המטה ויצאו. מיד נטפל אליהו זכור לטוב ונטלו על כתפיו, וכשראה ר' יהושע הגרסי כך, אמר לאליהו: רבי, הלא אמרת לי: אני אליהו כהן, וכהן אסור לטמא במת! א"ל: דייך ר' יהושע בני, חס ושלוש שאין טומאה בצדיקים ואף לא בתלמידיהם.

והיו מוליכין אותו כל הלילה עד שהגיעו לטרפילון של קסרין. כיון שהגיעו לשם, עלו שלש מעלות וירדו ירידות, ונפתח המערה לפניהם, וראו שם כסא וספסל ושולחן ומנורה, והשכיבו את ר"ע על המטה ויצאו. וכיון שיצאו נסתמה המערה ודלקה הנר על המנורה. וכשראה אליהו כך, פתח ואמר: אשריכם צדיקים, ואשריכם עמלי תורה, ואשריכם יראי אלהים שגנוז וטמור לכם ומשומר לכם מקום בגן עדן לעתיד לבוא, אשריך ר"ע שנמצא לך מלון ערב בשעת מיתתך, לכך נאמר: "אף ערכה שולחנה".²⁷

מדרש הגדול במדבר כה יב פרשת פינחס – ר' עקיבא נשחט

ותנו רבנן: מעשה ברבי עקיבה שהיה חבוש בבית האסורים והיה רבי יהושע הגרסי משמשו. ערב יום הכפורים עם חשכה נפטר מרבו והלך לביתו. ובא אליהו ז"ל ושימר לו על פתחו, ואמר לו: אני אליהו הכהן, באתי להודיעך שמת רבי עקיבה רבך בבית האסורים. היו שניהן מהלכין עד שהגיעו לפתח בית האסורים. מצאוהו פתוח, ורב שלבית האסורים ישן, וכל העם ישינין, ורבי עקיבה מת כשנשחט והוא מוטל על מיטתו. ועמד וניטפל בו אליהו ז"ל ולקחו על כתיפו. כשיצאו אמר לו: רבי, לא כן אמרת שאני אליהו הכהן? והלא כהן אסור ליטמא למתים! אמר לו: חייך יהושע בני, שאין טומאה בצדיקים ואפילו בתלמידיהם. היו שניהן מהלכין כל הלילה עד שהגיעו לטרפילין שלקסרין. וכיון שהגיעו נפתחה מערה לפניהן. ירדו שלש ירידות ועלו שלש מעלות, ומצאו שם כסא

²¹ סירב לצאת כפי שברור מהמשך המדרש.

²² תוספת מיוחדת זו של אשת טיטוס שנטתה חסד לר' עקיבא, מצויה רק בנוסח זה ויש לחקור אודותיה. יש בחז"ל לא מעט על בני רומא שהתחברו ליהדות, אך כאן נראה שאולי זה שיבוש או נוסח אחר של האגדה שטורנוסרופוס הוא שהמית את ר' עקיבא (קהלת רבה ג יז) ושר' עקיבא נשא לאשה את אשת טורנוסרופוס (עבודה זרה כא ע"א) - הכל בדבריני [טורנוסרופוס ור' עקיבא](#) בפרשת תזריע. ראו גם דבריני [היופי שבאדם - ברכתנו ובלותו](#) בדפים המיוחדים.

²³ חזרו ליישוב בני אדם והאיר היום.

²⁴ זו כאמור סיבת מיקום דרשה זו בפרשת אמור, בדגש על התנגשות ערכי הקדושה והכהונה עם כבוד המת ובדין המיוחד של מת מצוה שהיה כאן לר' עקיבא הן מצד עצמו כתלמיד חכם והן מצד שלא היו לו קוברים (ראו תחילת לימודו של ר' עקיבא כשטעה בהלכת מת מצוה, מסכת דרך ארץ ז י). ובאשר לקביעת ההלכה לדורות, ראו הדף [אין טומאה לצדיקים](#) בדפים המיוחדים.

²⁵ כאן לא נזכר יום הכיפורים במפורש, אך נראה שהכוונה בברור ליום זה שלא היו לישראל ימים טובים כמותו (סוף משנה תענית), ויום טוב היה עושה כהן גדול כשיצא בשלום (יומא פרק ז משנה ד). אבל כאן, אחרי חורבן הבית ומרד בר כוכבא!

²⁶ האם אתה צריל לדבר מה שבאת אלי.

²⁷ ומכאן מיקום המדרש בספר משלי פרק ט כפי שמצוי גם בנוסח ילקוט שמעוני. השולחן ידוע מהמשכן והמקדש כסמל לשפע כלכלי (לחם הפנים שהיו מחדשים כל שבת בבית המקדש), אבל במדרשים הפך השולחן לחלק בעולם הבא. ראו מסכת אבות פרק ו משנה ד: "כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל ... אל תבקש גדולה לעצמך ואל תחמוד כבוד ... ואל תתאוה לשולחנם של מלכים ששולחן גדול משולחנם וכתרך גדול מכתרם וכו'. ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך". ובשמות רבה נב ג, הסיפור על רשת ר' שמעון בן חלפתא שבמעשה ניסים הביא אוכל לשבת ואשתו אמרה לו: "אתה רוצה שיהא שולחןך חסר ושולחן חבירך מלא". ועוד כיוצא באלה.

ושלחן ומטה ומנורה. והניחו לרבי עקיבה על מטתו ויצאו. לאחר שיצאו נערך שלחן, ודלקה מנורה, ונסתם פי המערה. שמע מינה אליהו כהן הוא.

ילקוט שמעוני משלי רמז תתקמד - פטירת רבי עקיבא²⁸

מעשה היה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים ור' יהושע הגרסי היה תלמידו ומשמשו. ערב יום הכיפורים נפטר ממנו והלך לביתו. בא אליהו ז"ל ועמד על פתח ביתו אמר ליה: שלום עליך רבי, אמר ליה: שלום עליך רבי ומרי. אמר ליה: כלום אתה צריך? אמר לו: ומי אתה? אמר ליה: כהן אני ובאתי להגיד לך שרבי עקיבא מת בבית האסורים. מיד הלכו שניהם לבית האסורין ומצאו פתח שער בית האסורין פתוח ושר בית הסוהר היה ישן וכל האסורים היו ישנים והשכיבו את ר' עקיבא על המטה ויצאו. מיד נטפל אליהו ז"ל ונטלו על כתפיו, וכשראה רבי יהושע כך א"ל לאליהו ז"ל: רבי, והלא אמש אמרת לי שכהן היית וכהן אסור לטמא במת! אמר לו: דייך ר' יהושע בני, חס ושלום, שאין טומאה בתלמידי חכמים ואף בתלמידיהם.

והיו מוליכים אותו כל הלילה עד שהגיעו לאנטיפרס של קוצרין. כיון שהגיעו לשם, עלו שלוש מעלות וירדו שלוש מעלות ונפתח המערה לפנייהם וראו שם כסא וספסל ושלחן ומנורה. והשכיבו את ר' עקיבא על המטה ויצאו, וכיון שיצאו נסתמה המערה ודלקה הנר על מנורה. וכשראה אליהו כך פתח ואמר: אשריכם צדיקים ואשריכם עמלי תורה ואשריכם יראי אלהים שגנוז וטמון לכם ומשומר לכם מקום בגן עדן לעתיד לבוא. אשריך רבי עקיבא שנמצא לך מלון ערב בשעת מיתתך, לכך נאמר: "אף ערכה שולחנה" (משלי ט ב).

א"ר ירמיה: בוא וראה כמה גדול כבוד התורה, שלא דיין לחכמים שהיא עורכת שולחן לפנייהם, אלא שהיא מוספת להם חכמה על חכמתם. זהו שכתוב: "תן לחכם ויחכם עוד" (משלי ט ט) - שמתוך שעוסק בדברי תורה היא מוספת לו יראת ה', שנאמר: "תְּחַלֵּת חֶכְמָה יִרְאַת ה' וְדַעַת קְדוֹשִׁים בִּינָה" (שם שם ו) - אלו בעלי גמרא שבשעה שיושבים ומבינים כל דבר ודבר הם דומים למלאכים שנקראו קדושים, שנאמר: "לְקַדְוֹשִׁים אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ הַמָּה וְאֲדִירֵי כָּל חֲפְצֵי בָם" (תהלים טז ג).

מחלקי המים

²⁸ מדרש זה שמנוהו עיקר בראש דברינו וכבר עטרנו אותו בהערות שוליים. לפיכך נביא אותו כאן כמות שהוא בלי כחל ושרק.